

Öncesi ve Sonrasıyla Polly Peck Vakası

Mediha Mine Çelikkol¹

Özet

17 Aralık 1990'da Asil Nadir'in tutuklanması ile başlayan ve 22 Ağustos 2012'de hapis cezası alması ile sonuçlanan Polly Peck davası, kurumsal tarihte kurumsal yönetişimin, yasal çerçevelerin ve ekonomik etkilerin karmaşıklığını gösteren önemli bir olaydır. Bu çalışma, 1990 yılında patlak veren kurumsal skandal ile eş anlamlı hale gelen bir şirket olan Polly Peck International'ın (PPI) yükselişini ve düşüşünü incelemektedir. Skandal; borsa başarısı altına gizlenmiş, yöneticinin etik eksikliğinin zayıf kurumsal yapı içerisindeki etkilerini ortaya sermiş ve gelecek günler için kurumsal yönetim alanında değerli bir ders olmuştur. Polly Peck skandalı gibi finansal skandallar sadece bir şirketin iflası ve kredi verenler, yatırımcılar gibi paydaşlarının sermayelerini kaybetmeleri durumu değildir. Etkileri toplumsal olduğu kadar genel ekonomik ortama da yansımış ve kamu otoritelerinin yeni düzenlemeler yapmasına sebep olmuştur.

1. Giriş

Hoş olmayan bir şeyin olma olasılığı olarak tanımlanan risk, bir kader olmaktan çok bir seçimdir ve cüret edilen eylemlerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Riskin ortaya çıkma olasılığını ve vereceği etkiyi artıran ise tehlikenin varlığıdır. Dürüst olmayan etik dışı davranışlar nedeniyle kayıp olasılığının artması, ahlaki tehlikeyi işaret etmektedir (Çipil, 2013: 2). Bireyler kadar şirketler de bu tehlikenin etkisi altındadır ve bir şirket, etik olmayan uygulamalarla veya yasadışı davranışlarla ilişkilendirildiğinde, finansal risk ortaya çıkarak, finansal performansı ve piyasa değeri olumsuz etkilenecektir. Hatta şirket, iflas, fesih, devredilme gibi durumlarla karşılaşabilecek, yatırımcıları sermayelerini kaybedecektir.

1 Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Sosyal Bilimler MYO, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık, mine.celikkol@dpu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7876-9483.

Tarihte şirketlere yönelik skandal olarak nitelendirilen birçok olay yaşanmış ve bu olaylar genel kabul görmüş ahlaki değerlerin dışında kalan davranışlarla tetiklenmişlerdir. Bu davranışlardan biri de dolandırıcılıktır.

1980'li yılların sonunda dünya genelinde birçok dolandırıcılık skandalı patlak vermiştir. Bunlar arasında en dikkat çekici olanlarından birisi İngiltere'de, Guinness şirketinin içecek şirketi olan Distillers'ı devir alabilmesi için, dört iş adamının Londra Borsası'nda işlem gören Guinness hisse fiyatlarını gerçek değerinden yukarıya taşımak için manipülasyon yaptığı Guinness skandalıdır. Bu skandal, Robert Maxwell ve Mirror Group Newspapers, Bank of Credit Commerce International, Coloroll ve Polly Peck skandallarına da öncülük etmiştir. Bu skandallar, zayıf kurumsal yönetimin, bu yönetimin yarattığı yanıltıcı finansal rapor ve bilgilendirmelerin, takibi zorlaştıran karmaşık grup yapılarının şirket içi dolandırıcılığın yayılmasına fırsat sunduğu gerçeğini ortaya koymuştur (Toms, 2017: 366).

Bir İngiliz holdingi olan Polly Peck, Asil Nadir yönetimine geçtiği 1980 yılından sonra elektronik, tekstil ve gıda sektörlerine yönelerek hızla büyümüş; kısa sürede Londra Borsası'nın yıldız şirketlerinden biri haline gelmiştir. Ancak sergilediği bu büyük başarıya rağmen zayıf kurumsal yönetiminin göz yumduğu mali usulsüzlükler, bir finansal skandalı beraberinde getirmiştir. Şirket sonunda feshedilirken geride ekonomik ve sosyal etkiler bırakmıştır.

Kurumsal yönetim son yıllarda şirket skandalları nedeniyle önemi her geçen gün artan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavram; içerisinde yönetim kurulu ve yöneticilerin sorumluluklarını, hissedarların hak ve sorumluluklarını ve denetçilerin rollerini içine alan bir dizi uygulamayı kapsamaktadır. Zayıf kurumsal yönetim; şirketleri dolandırıcılık, yolsuzluk, vergi kaçırma, içeriden bilgi ticareti gibi ihlallere açık hale getirmektedir. Düzensiz kurumsal ortamın yarattığı bu ihlaller ise şirketleri tüm paydaşları ile birlikte bir dizi riske maruz bırakmaktadır.

Bu çalışmada finansal skandallar tarihine Polly Peck vakası olarak geçen skandalın; şirketin kuruluşundan fesih edilmesine kadar geçen süreci, sosyal ve ekonomik etkileri, skandalın ortaya çıkmasından sonra yaşanan gelişmeleri ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda öncelikle kavramsal çerçeve içerisinde kurumsal yönetim, beyaz yaka suçları, dolandırıcılık kavramları ve bu kavramlara yönelik belli başlı çalışmalar ele alınmış, ardından tüm yönleri ile Polly Peck vakası incelenmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve ve Literatür

Küreselleşmenin de etkisi ile işletmelerin büyürken daha karmaşık finansal yapılara kavuşması iş sorunlarını artırmıştır. Etkili yönetim

ve denetim mekanizmalarının kurulamaması ise bu sorunların finansal skandallara zemin hazırlamasına neden olmuştur. Özellikle baskın karakterli yöneticilerin yönetim ve hesap verebilirlik mekanizmalarını etkisiz hale getirme yeteneği, sorunlarla birleştiğinde Polly Peck vakası gibi bir finansal skandalın ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. 1990 yılında ortaya çıkan bu vaka, zayıf kurumsal yönetim ve muhasebe manipülasyonu ile derinleşmiş, bir beyaz yaka suçuna dönüşmüştür.

2.1. Kurumsal Yönetim

Kurumsal yönetim, 1990'lı ve 2000'li yıllarda hem Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) hem de Avrupa'da meydana gelen birçok kurumsal skandalın ardından gündeme gelmiş bir yönetim felsefesidir. Aynı dönemde uluslararası sermaye hareketlerindeki hareketlilik ve tüm dünyada yaygınlaşan özelleştirme uygulamaları da kurumsal yönetimin önem kazanmasında etkili olmuştur (Aktan, 2013: 163).

Polly Peck, Barings Bank ve Equitable Life Assurance Company, Tyco, Enron, Adelphia Communications ve Worldcom kurumsal yönetimi gündeme taşıyan skandallardan birkaçıdır. Bu skandallar, hileli davranış ve kurumsal denetim eksikliğinden kaynaklanmış, piyasa güvenini etkilemiş ve ekonomileri milyarlarca dolar zarara uğratmıştır. Temelinde yönetim başarısızlıkları bulunan bu skandallar, ABD'de Sarbanes-Oxley Yasası ve İngiltere'de Cadbury Raporu² gibi yasa ve raporların hayata geçirilmesine neden olmuştur. Bu düzenlemeler, şirketlerde dolandırıcılık ve yolsuzluğu caydırma ve cezalandırma amaçlı hükümler de dâhil olmak üzere halka açık şirketlerin kurumsal yönetimini, risk yönetimini, denetimini ve finansal raporlamasını etkileyen hükümler içermektedir (Rezaee, 2004).

Kurumsal yönetim, bir şirketin yönetildiği ve izlendiği mekanizmadır. Şirket yöneticileri ile yatırımcılar arasında hedeflerin tanımlandığı, bu hedeflere ulaşılmasını sağlamak için politikalar ve prosedürlerin oluşturulduğu ve faaliyetlerin, işlerin ve performansın izlendiği bir yapı sağlayarak bir güç paylaşım ilişkisi belirleyen kurallar bütünü, bir yönetim felsefesi olarak tanımlanabilir (Rezaee, 2004). İyi şirket yönetimi için gerekli biçimsel kuralların yanı sıra modern yönetim tekniklerinin uygulanmasını ve aynı zamanda biçimsel olmayan kuralları da kapsamına almaktadır (Aktan, 2013: 151-152).

2 1990'lı yıllarda Polly Peck'le birlikte üç büyük şirket skandalının temelinde kötü yönetim ve yaratıcı muhasebe uygulamaları bulunmaktadır. Cadbury Raporu, 1992 yılında Adrian Cadbury yönetiminde hazırlanan, kurumsal yönetim kavramının tartışıldığı ilk rapordur. Rapor, yönetim kurullarını güçlendirmenin ve CEO'ların yönetim kurulu ve karar alma üzerindeki etkisini sınırlamanın temellerini atmıştır.

Modern kurumsal yönetimde, yönetim kurulu bir şirketteki en yüksek otorite olarak kabul edilmektedir. Hissedarların şirket yönetimini yöneticilere devrettiğini esas alan asil-vekil teorisinde, aşırı CEO gücünün, çoğunlukla zararlı olduğu ve olumsuz ekonomik sonuçlara yol açtığı savunulmaktadır. Benzer güç teorilerin de bu duruma işaret etmektedir. Temsil teorisi ise, asil vekil teorisinin tam tersini yani artan CEO gücünün kurumsal inovasyon ve değer üzerinde olumlu etkileri olduğunu öne sürmektedir. İki farklı bakış açısına göre önemi vurgulanan kurumsal yönetimde olası sorunları ortadan kaldırmak için dış paydaşların gücünden yararlanmak esastır. Dış paydaşların şirket üzerindeki denetimi, yönetsel gücün kötüye kullanımını etkili bir şekilde azaltacaktır (Sun ve Xiao, 2024: 1-2).

Kurumsal yönetim, uyumlu, şeffaf ve hesap verebilir şirket operasyonlarını kolaylaştırmayı amaçlayan yönetim çerçevesini ve prosedürlerini kapsamaktadır. Bu yönetim sistemi, bir şirketin yönetim kurulu, çalışanları, hissedarları ve diğer paydaşları arasındaki karmaşık ilişki ve görev etkileşimini içermektedir. İşletmelerin boyutları büyüdükçe çalışan sayıları ve çalışanlara verilen yetkiler artarken, temsil (vekâlet) maliyeti de artış göstermektedir. Temsil maliyetinin temelinde, bir vekil kullanmanın doğasından kaynaklanan maliyetler (örneğin, vekilin şirket kaynaklarını kendi menfaati için kullanması) ile vekilin takip edilmesi için gereken maliyetler (örneğin, vekilin ne yaptığının takip edilmesi, aldığı kararların ve attığı adımların ne kadar sağlıklı olduğunun yargılanması için harcanan ilave maliyet) yer almaktadır (Zhou vd., 2021).

Genelde kurumsal yönetim için en önemli sözleşme, kurumun yönetiminden en üst seviyede sorumlu olan CEO ile yönetim kurulu arasında yapılan sözleşmedir. Bu sözleşme için en önemli ölçüt iki taraf arasında asimetrik ve/veya dengesiz bilgi olup olmamasıdır. Örneğin yönetim kurulu, yönetici olarak işe alınan kişinin verdiği kararların nasıl etkileri olacağını tam olarak bilemiyor veya yargılayamıyor olabilir. Bu durumda “manevi zarar” veya “olumsuz seçim” durumlarıyla karşılaşılabilir (Şeker, 2024).

Kurumsal yönetim, bir şirketin nasıl yönetileceğine ve hissedarları ve paydaşlarıyla ilişkilerine rehberlik eder. Doğru yapı ve sistemler yerinde olduğunda, iyi kurumsal yönetim şirketlerin güven, şeffaflık ve hesap verebilirlik ortamı yaratmasını sağlar, bu da uzun vadeli sermayeyi teşvik eder ve ekonomik büyümeyi ve finansal istikrarı destekler (OECD, 2024).

Türkiye’de 3 Ocak 2014 Tarihli ve 28871 Sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan Kurumsal Yönetim Tebliği (II-17.1) ile ortaklıklar tarafından uygulanacak kurumsal yönetim ilkeleri ve ilişkili taraf işlemlerine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

2.2. Muhasebe Manipülasyonu

Şirketlerin finansal raporlarında, rapor kullanıcılarına yanıltıcı ve aldatıcı beyanda bulunmasını ifade eden muhasebe manipülasyonu, etik dışı davranış olarak açıklanmaktadır (Altunal & Kurnaz, 2019: 243). Finansal raporlarda yapılan bilinçli ya da bilinçsiz yanlışlıklar ciddi finansal sıkıntılara ve nihayetinde iflasa yol açabilir. Yanıltıcı finansal raporlar, şirketle ilgili altta yatan sorunları maskeleyebilir, yapılması gerekli düzeltici eylemleri geciktirebilir ve finansal zorlukları daha da kötüleştirebilirler.

Pek çok ülkede araştırma, hatta tartışma konusu olan, farklı ad ve şekillerde ortaya çıkan muhasebe manipülasyonlarının ana amacı, şirketin iş performansı ve faaliyet sonuçları ile ilgili olarak değişik, gerçeğinden farklı bir izlenim yaratılarak, farklı paydaşlar arasında servet transferi olasılığına dayanmaktadır. (Stolowy, H. & Breton, G., 2004: 5-92; Bayırlı, 2006: 28-48).

Kurulan muhasebe sistemleri ile tutulan finansal kayıtlar, hazırlanan mali tablolar, kullanıcılara şirketin finansal durumu ve başarı ya da başarısızlığı ile ilgili bir çerçeve sunmaktadır. Şirketler, finansal değerlendirmede bir hareket noktası olan muhasebeden yararlanarak, bazen şirketin durumunu olduğundan daha iyi ya da daha kötü gösterme eğilimine girebilmektedirler. Kredibilitenin yüksek gösterilmesi veya şirket değerinin maksimize edilmesi daha iyi gösterme durumuna örnek verilebilirken, ortaklara daha az kâr dağıtma isteği veya daha az vergi ödeme isteği de daha kötü gösterme duruma örnek olarak verilebilir (MBT, 2024). Yasal sınırlar içinde bu işlemleri yapabilmek için muhasebe tekniklerinin esnekliklerinden yararlanırlar. Burada yapılan muhasebenin bilgiyi kullananların ihtiyaçlarına değil bilgiyi hazırlayanların isteklerine öncelik verilmesidir. Finansal tablolarda yer alan rakamlar mesleki bilgiler kullanılarak değişime uğratıldığı için, yapılan işlem yasa dışı kabul edilmemekte ve yaratıcı muhasebe olarak tanımlanmaktadır (Aygün, 2013:51)

Muhasebe bilgisi kullanılarak tablolar ve kayıtlar üzerinde yapılan düzenlemeler, yasal düzenlemelerin çizdiği esneklik sınırında kalıyor ve ortaya konulan finansal bilgi, kullanıcıya zarar vermiyorsa “muhasebe usulsüzlüğü” olarak nitelendirilirken, kullanıcının zararı ile sonuçlanıyorsa “muhasebe manipülasyonu” olarak kabul edilmektedir (Bayırlı, 2006: 28).

Yaratıcı muhasebe uygulamaları şirketlerin borçlanma maliyetlerinin düşürülmesi, piyasa değerinin yükseltilmesi gibi olumlu etkiler yapıyor görülmekle birlikte şirketin mevcut durumunun görülmesini engelleyerek uzun vadede muhasebe manipülasyonuna zemin hazırlayabilmektedir.

Uygulamalara bakıldığında şirket sahipleri ile birlikte yöneticilerin de yaratıcı muhasebe uygulamalarından, çoğunlukla verilen yönetim hedefleri ve kişisel çıkarlar nedeniyle yararlandıkları görülmektedir (Türk ve Arslan, 2017: 95-96). Yaratıcı muhasebe uygulamaları ile gelirlerinin artmasını isteyen yöneticiler ya da şirket sahipleri muhasebe yönetimlerindeki esnekliklerden ve/veya alternatiflerden yararlanarak işletmenin karını, varlıklarını ve yükümlülüklerini farklı göstermeye çalışmaktadırlar. Dechow vd. (1996) tarafından yapılan çalışmada yaratıcı muhasebe uygulamasında eğer şirkette yöneticilik vasfı ile ortaklık vasfı aynı kişide birleşiyorsa etik problemlerin daha fazla ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Muhasebe manipülasyonu ile finansal durumun farklı gösterilmesi, ilgili çıkar gruplarının yanlış değerlendirme yapmalarına neden olacaktır. Bu nedenle muhasebe manipülasyonlarının tespit edilebilmesi büyük önem taşımaktadır. Ancak, bireyler ve kurumlar çoğu zaman manipülasyonu direkt olarak tespit edebilme imkânına sahip değildir. Çünkü hileli yönlendirme, bilinçli bir şekilde yapılmaktadır ve bilinçli yapılan bu eylemler ilgili kişi ve kesimlerin hepsini yanıltmaya yöneliktir. Bu doğrultuda, özellikle akademik camiada manipülasyonun belirlenmesine ve ölçülmesine yönelik istatistik temelli yöntemler geliştirilmektedir (Varıcı ve Er, 2013: 43-52).

2.3. Beyaz Yaka Suçları

Beyaz yakalı suç, 1939'da sosyolog Edwin Sutherland tarafından ortaya atılan "beyaz yakalı suç" terimiyle ifade edilmeye başlanmıştır. Sutherland ticari faaliyetlerde işlenen suçları beyaz yaka çalışanlar ile ilişkilendiren ilk kişi olurken, yaptığı çalışma, bu kavrama yönelik öncü çalışma olmuştur. Sutherland, beyaz yaka suçu kavramını toplumda saygınlık gören ve yüksek statü sahibi kişilerin mesleklerini icrası sebebiyle bu kişilere duyulan güvenin ihlal edilmesi sonucu işlenen suçlar olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama ile suçun sadece toplumda düşük sosyal statüdeki bireyler tarafından değil, yüksek sosyal statüye sahip varlıklı kişiler tarafından da işlenebileceğinin vurgusu yapılmıştır (Blay's Office, 2024).

Beyaz yaka suçları; tipik olarak, bir şirkette veya kurumda yetki veya güven pozisyonlarına sahip, bilgilere, kaynaklara erişimi olan, diğer çalışanlar üzerinde etkiye sahip kişiler tarafından işlenen yasa dışı eylemlerdir. Tanımdan da anlaşıldığı gibi, şirketlerde bu eyleme en çok yakınlık gösteren bireylerin, karar verici pozisyonda olan, güven duyulan orta ve üst düzey çalışanlar olduğu görülmektedir (Yalçın, 2023: 134; Blay's Office, 2024).

Beyaz yaka çalışanlar, bir kazanç elde etmek ya da bir kaybı önlemek veya telafi etmek motivasyonu ile hareket etmektedirler. Bu motivasyon

kaynakları, bireyi suçu makul bir zemine oturtmaya itmekte ve aslında çalmadıkları konusunda makul açıklamalar yaptıklarına inandırmaktadır (Bologna, 1993: 1-5). Polly Peck skandalında, açılan soruşturmaya karşılık Asil Nadir, sunulan delillere rağmen soruşturmanın usulsüz olduğu, kendisini savunmak için ihtiyaç duyduğu bilgilere el konulduğu ve hatta bu iddiaların Yunan lobisi tarafından şişirildiği ve sonunda psikolojisinin bozulduğu gerekçelerini öne sürerek İngiltere'den kaçımıştır. Ancak yaklaşık 17 yıl sonra geri dönmüş ve verilen cezayı tamamlamıştır.

Her meslek grubunda görülebilen beyaz yaka suçları daha çok finansal tablolaradaki gerçek dışı beyanlar, borsa manipülasyonları, ticari rüşvetler, sözleşme yapılması veya sözleşmelerin mevzuata uygun gösterilmesi amacıyla doğrudan veya dolaylı olarak kamu görevlilerine rüşvet verilmesi, ihalelere fesat karıştırılması, gerçeğe uygun olmayan reklam ve satışlar, yolsuzluk ve zimmete para geçirme, haksız fon kullanımı, ticari malların taahhüt edilenden veya ödenen bedel karşılığında az olması, vergi kaçırma, iflâs ve tasfiye işlemlerinde yanlış fon kullanımı gibi şekillerde ortaya çıkmaktadır (Sutherland, 1940: 140). Zaman içerisinde bu suçlara yanıltıcı şirket değerlemeleri, içeriden öğrenenlerin ticareti, saadet zinciri uygulamaları (klasik ve dijital ponzi sistemleri), kitle fonlaması, tele-pazarlama, ön ödeme, ödül, telefon, sms ve internet dolandırıcılıkları (e-posta, internet bankacılığı, sosyal ağ, kripto piyasa vb. internet tabanlı dolandırıcılıklar) ile para kaçakçılığı ve kara para aklama gibi suçlar da eklenmiş ve beyaz yakalı suçların kapsamı genişlemiştir. Yaşanan örnekler incelendiğinde, beyaz yakalı bireylerin bu suçların bazılarını şahsi menfaatleri uğruna bazılarını da çalıştıkları kurum menfaatine işledikleri görülmektedir.

Beyaz yaka suçta hedef diğer suç gruplarında yer alan şiddet ve güç içeren bedensel zarar yerine mali kazançtır. Bireyleri suça iten sebepler arasında yoksulluk birinci sırada yer alırken, beyaz yakalı suçun merkezinde ise yoksulluğun yerini suçu işleyenin saygınlık, kazanç sağlama isteği ve motivasyonu almıştır. Beyaz yakalı suçlunun hırs, aç gözlülük vb. kişilik özellikleri yanında kurum içindeki zayıf kontrol ve denetim mekanizmalarının yarattığı boşluk da finansal suça zemin hazırlamakta, suçluya fırsat vererek, motivasyonunu artırmaktadır (Atmaca ve Terzi, 2012: 62; Yalçın, 2023: 133-134).

Beyaz yakalı suçları, diğer suçlardan ayıran özelliklerden biri de onların tespit edilmesinde ve soruşturulmasında ki zorluklardır. Beyaz yaka suçlar, yasalardaki ve/veya kurumlardaki güvenlik açıklarından yararlanarak gerçekleştirildikleri için kanıtların bulunması zordur. Suçu işleyen, kaynaklara erişim imkânı olması, eylemlerin sahip olduğu yetkiyi kullanarak

yapmasından sebep yüzeysel bir meşruluğa sahip olması zorlukları derinleştirmektedir. Soruşturmada bilgiye ulaşabilmek için finansal sistemlere, arşivlenmiş belgelere, paydaşlardan toplanacak bilgilere, karşıt incelemelere ihtiyaç duyulmaktadır (Erbuğa, 2020: 600; Yalçın, 2023: 134).

Beyaz yaka suçlarının mağdurları, bu suçu işleyen kişilere güven duyan kandırılıp yanıltılan çalışanlar, yatırımcılar ve şirketin etkileşim halinde bulunduğu banka, maliye vb. kurumlardır. Mağdur tarafın ortak özelliği ise, duydukları güvenden ötürü bu kişilerin yaptıkları faaliyetleri inceleyip ve denetlememeleridir. Bu yönü ile beyaz yaka suçları, toplumun genelinde güven duygusunu zedeleyerek güvensizlik oluşturmakta, cezalandırmanın yapılmaması ya da eksik kalması halinde de sosyal ahlaki zayıflatmak suretiyle toplumsal zarar vermektedir (Sarıkaya, 2021: 1468-1469).

Güven ikliminin bozulması, toplumsal olduğu kadar ekonomik etkilere de sahiptir. İşletmelerin giderek artan uluslararası faaliyetlerinin yöneticiler tarafından Polly Peck skandalına benzer şekilde beyaz yaka suçunu örtmeye yönelik yapıldığı algısının yaygınlaşması, kimi şirketlerin finansal piyasalarda sadece kâr maksimizasyonunu düşünen güvenilmez aktörler olarak görülmesine neden olmaktadır.

Ekonominin her kesimine maliyet oluşturan beyaz yakalı suçlar gerçekleştiğinde, işletmelerin mali kaynaklarını azaltmakta, yasal yaptırımlarla karşılaşmasına ve hatta iflasına neden olabilmektedir. Bu durum sadece şirket sahibini, çalışanlarını değil şirket dışında olan satın alma yaptığı diğer şirketler, birlikte çalıştığı finansal kurumlar, yatırımcılar, devlet gibi paydaşları arasında yer alan tüm tarafları da etkilemektedir. Sayılan etkileri nedeniyle beyaz yaka suçları, özellikle kurumsal yönetim ve hukuk alanlarında bilimsel çalışmalara konu olmuştur (Erbuğa, 2020: 602; Yalçın, 2023: 133-134).

3. Polly Peck Vakası

Çalışmanın bu bölümünde Polly Peck International ile ilgili kuruluşundan fesih edilmesine kadar geçen süreç hakkında bilgi verilmiş, ortaya çıkan skandalın etkileri yorumlanmıştır.

3.1. Polly Peck International PLC

1959 yılında modaevi olarak faaliyetlerine başlayan Polly Peck, 1980 yılında Asil Nadir'in yönetime dâhil olmasından fesih edildiği 2019 yılına kadar olağanüstü bir büyüme gerçekleştirmiş, yatırımcılarına büyük kazançlar ve sonunda da büyük kayıplar getirmiştir.

3.1.1. Polly Peck International PLC'nin Tarihçesi

Polly Peck şirketi faaliyetlerine 1940 yılında küçük bir moda evi olarak başlamıştır. Kurucuları Raymond ve Sybil Zelker'dir. Tasarımı Sybil Zelker tarafından yapılan giysiler, Raymond Zelker tarafından pazarlanmıştır. 22 Haziran 1959 yılında moda evi, Polly Peck (Holdings) Public Limited Company ismini almıştır. 1970'li yılların sonuna gelindiğinde şirket, maddi olarak sıkıntıya düşmüştür. Yaşanan bu sıkıntının ardından 1980 yılında, şirketin %58 oranındaki hissesi, Kıbrıslı iş adamı Asil Nadir'in kontrolü altındaki bir şirket olan Restro Investments tarafından satın alınmıştır (Liztrengenza, 2015; GOV.UK, 2024).

Asil Nadir, 7 Temmuz 1980'de şirketin İcra Kurulu Başkanı olarak atanmış ve 8 Temmuz 1980'de yurt dışındaki yatırımların finansmanı için 1,5 milyon £ tutarında bir halka arz süreci başlatmıştır. Zelker ailesi ve onlarla birlikte şirket kuruluşunda yer alanlar, 11 Mart 1981 yılında şirket yönetiminden istifa etmişlerdir.

Türkiye'nin en büyük halka açık şirketlerinden biri olan Vestel Electronics'in %82'lik hissesi 1984 yılı Nisan ayında satın alınmış, Polly Peck bünyesine dâhil edilmiştir. 1 Şubat 1985 tarihinde şirket, isim değişikliğine giderek Polly Peck International PLC ismini almıştır. 1986 yılında ev eşyaları üreticisi Russell Hobbs'un, 1989 yılında Tokyo Borsası'nda işlem gören Japon elektronik şirketi Sansui'nin %51'lik hissesi satın alınmıştır. Bu satın almalar, şirketi elektronik sektöründe dünya çapında güçlü bir konuma getirmiştir. 1989 yılında Del Monte isimli firmanın şirkete dahil edilmesi ile PPI, gıda sektöründe de kendini öne çıkarmıştır. Zaman içerisinde gıda sektöründe Del Monte, Unipac, Meyna, Sunzest, Niksar, Van Den Brink, Frio, Früco, Prevor, Mendelson-Zeller, Stadart Fruit, elektronik sektöründe Sansui, Vestel, Capetronic, Imperial, Russel Hobbs Tower, hizmetler sektöründe Voyager Kıbrıs, Pizza Hut şirketleri Polly Peck Grubu'na dahil olmuşlardır.

Asil Nadir yönetiminde genişlemeci bir yola giren şirket, 1989 yılına gelindiğinde tarım, gıda, tekstil, elektronik, denizcilik, turizm ve medya sektörlerinde faaliyet gösteren, 200'den fazla yan kuruluşu, 17.227 çalışana, 1,7 milyar £ piyasa değerine sahip uluslararası bir şirket topluluğuna dönüşmüştür. Lefkoşa, İstanbul, New York ve Hong Kong'daki ana ticaret merkezleri aracılığıyla dünya genelinde ticari faaliyetlerini yürütmüştür. Bu çabalar, 2 Ekim 1989 tarihinde şirketin, FTSE 100³ Endeksi'ne eklenmesi

3 Financial Times Borsası 100 Endeksi, FTSE 100 Endeksi, FTSE 100, FTSE veya gayri resmi olarak "Footsie" olarak da adlandırılan, Londra Borsası'nda listelenen en yüksek sermayeli 100 şirketin yer aldığı Birleşik Krallık'ın en iyi bilinen borsa endeksidir. İşletmeler için refah ölçüsü olarak görülmektedir.

ile karşılığını bulmuş, şirket, Londra Borsası'nın yıldızlarından biri haline gelmiştir. 1970'lerin sonlarında Polly Peck şirketine yapılan 1.000 £'lik bir yatırımın değeri, 1990 yılında neredeyse 1 milyon £'e yükselmiştir. Şirketin sahibi Asil Nadir ise aynı yıl dünyanın en zengin insanları arasında 11. sıraya yerleşmiştir. Ancak hızlı yükseliş, mali durumu ve borçlarını ödeme yeteneği konusunda endişeleri de artırmıştır. Çöküşün başladığı kanısının piyasaya yayılması ile Metropolitan Polisi ve İngiltere Ağır Dolandırıcılık Ofisi (SFO) olaya dâhil olmuş ve 1990 yılı Ağustos ayında bir cezai soruşturma başlatmıştır. 1990 yılı Ekim ayında Yüksek Mahkeme emriyle Coopers & Lybrand ve Touche Ross Ortak Yöneticiler olarak şirkete atanmıştır. Şirket 2 Ekim 1990 tarihinde FTSE 100 endeksinden çıkarılmıştır (Wearing, 2005: 41-43; FTSE Russell, 2024; GOV.UK, 2024; SFO, 2012; Milliyet Gazetesi, 2024).

Asil Nadir, şirket hisselerinde manipülasyon yapmak için alım yapmakla ve zimmete para geçirmekle suçlanmıştır. Suçlama, borsada hisse fiyatında büyük düşüşe neden olurken, şirket büyük bir mali krize girmiştir. Asil Nadir, aynı yıl tutuklanmış ve ardından kefaletle serbest bırakılmış, ancak varlıkları dondurulmuştur. Dava süreci devam ederken 1993 yılı Mayıs ayında gümrüksüz bir havalimanından KKTC'ye kaçmıştır. 2010 yılında yargılanmak üzere İngiltere'ye geri dönmüştür. Yapılan yargılamanın ardından 2013 yılında kalan 5 yıllık cezasını tamamlaması için Türkiye'ye gönderilmiştir. Polly Peck International PLC ise 14 Mayıs 2019 tarihinde feshedilmiştir (GOV.UK, 2024; SFO, 2012; Hürriyet Gazetesi, 2021).

3.1.2. Şirketin Anahtar İsmi: Asil Nadir

1 Mayıs 1941'de Kıbrıs Lefke'de doğan ve altı yaşındayken gazete satarak ticari hayata adım atan Asil Nadir, Kıbrıslı yerel bir iş adamının oğludur. Ailesi artan Rum saldırıları nedeniyle 1963 yılında Londra'ya taşınmış ve cash-and-carry şirketi Wear Well'i satın alarak tekstil sektörüne giriş yapmıştır. O dönemde İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde eğitim gören Asil Nadir, eğitimini tamamlayamadan İngiltere'ye giderek babasının yanında tekstil ticaretine başlayarak iş hayatına atılmıştır. 1970 yılına gelindiğinde satın aldıkları şirket yüksek gelir getirmeye başlamıştır. 20 Temmuz-18 Ağustos 1974 tarihlerinde gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtının ardından Kıbrıs'a gelerek aynı yıl Lefkoşa'da Rumlardan kalan bir giyim fabrikasını devralmış, Orta Doğu'ya ihracata başlamıştır (The Guardian, 2010b; Milliyet Gazetesi, 2024).

1980 yılında mali sıkıntıda olan tekstil sektöründe ki Polly Peck isimli şirketin %58 hissesinin devri ile Asil Nadir yükseliş adımı atmıştır. Türkiye'de

basın sektöründeki yatırımları ile tanınan iş adamı, 1990 yılına kadar Polly Peck International PLC grup şirketi bünyesinde tarım, gıda, tekstil, elektronik, denizcilik, turizm ve medya alanlarında birçok yatırım yapmıştır. Bu yatırımlar, 1989 yılında şirketin piyasa değerini 1,7 milyar £'e çıkarırken FTSE 100 endeksine alınmasına neden olmuştur. Aynı yıl Asil Nadir de dünyanın en zengin kişileri arasında yer almasının dışında, risk üslenme konusunda dünyanın 15 gözü pek işadamı arasına girmiştir. Kraliyet ailesine yakınlığı ile bilinen iş adamı, aynı zamanda Muhafazakâr Parti'nin de güçlü bir bağışçısı olmuştur (The Guardian, 2010c; SFO, 2012).

1990 yılında ise Polly Peck'in 1,3 milyar £ borçla çökmesiyle Asil Nadir, bu kez İngiltere'nin en büyük mali skandallarından birinin merkezine oturmuştur. Aynı yıl SFO'nun içeriden bilgi ticareti suçlamalarıyla karşı karşıya kalan Nadir, 17 Aralık 1990 tarihinde tutuklanmış ve 1993 yılına kadar hapiste kalmıştır. 1993'te 3,5 milyon £ kefaletle serbest bırakılmıştır. 30 ayrı suçtan 1993 yılı Eylül ayında yargılanacakken, 1993 yılı Mayıs ayında dolandırıcılık suçlamalarından kaçınmak için İngiltere'den kaçarak doğduğu ülkede yeni bir hayata başlamıştır. Tutuklanması için Interpol kaydı olmasına rağmen, Kuzey Kıbrıs ve Türkiye'nin İngiltere ile iade anlaşması olmaması, uzun yıllar her iki ülke arasında seyahat etmesine imkân tanımıştır (The Guardian, 2010c).

1989 yılında boşandığı ve 1993 yılında serbest kalması için gereken 3,5 milyon £ tutarındaki kefaletini, Kıbrıslı Türk işadamı Ramadan Güney ile birlikte toplayan eski eşi Ayşegül Tecimer ise 1997 yılında Türkiye'de tarihi eser kaçakçılığında 4,5 yıl hapis cezasına mahkûm edilmiştir. Ancak kararın verilmesinden dakikalar önce yurt dışına kaçmış ve kırmızı bültenle tüm dünyada aranmaya başlamıştır. 22 Aralık 2000 tarihinde Şartla Salıverme ve Erteleme Yasası olarak çıkarılan genel af düzenlemesi ile af edilmiştir (Yaşam Öyküsü, 2024).

Asil Nadir, 29 Temmuz 2010 tarihinde mahkeme süresince tutuklanmadan davasının yeniden görülmesi konusunda İngiliz Hükümeti ile bir anlaşma yapmış ve 26 Ağustos 2010'da elektronik gözetim altında tutulacağı taahhüdünde bulunulduktan sonra İngiltere'ye geri dönmüştür. Bu anlaşmaya göre her gün imza vermek şartı ile denetimli serbestlikten yararlanarak davalara katılmıştır. SFO'nun iddianamesine göre Asil Nadir, 33,1 milyon £'i ve 2,5 milyon Amerikan dolarını zimmetine geçirmiştir. Davası 23 Ocak 2012'de başlamış, Mahkeme heyeti 2012 yılı Ağustos ayında Asil Nadir'i hakkında açılan yaklaşık 29 milyon £ tutarında 13 davanın 10'undan suçlu bularak, 10 yıl hapse mahkûm etmiştir. 2013 yılında Polly Peck şirketinden mağdur olmuş yatırımcılara 5 milyon £ ödemesi

durumunda cezasının geriye kalanını Türkiye’de çekmesi üzerine yeni bir anlaşma yapmıştır. 21 Nisan 2016 tarihinde Türkiye’ye iade edilen Nadir, bir gece Silivri Cezaevinde kaldıktan sonra tahliye edilmiştir. Günümüzde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde çok daha sınırlı bir ölçekte iş hayatını sürdürmektedir (Hürriyet Gazetesi, 2016; Sözcü Gazetesi, 2016; Milliyet Gazetesi, 2024; The Guardian, 2010b).

3.2. Skandalın Ortaya Çıkması ve Gelişimi

1990 yılına gelindiğinde devralma, birleşme ve satın almalarla elde edilen saldırgan büyümenin bedeli olarak PPI’nin 100 milyon £’den fazla kısa vadeli borcu ve bu tutardan daha fazla Polly Peck hisselerinin teminat olarak gösterildiği uzun vadeli borcu bulunmaktaydı. Yatırımcılar ise, şirketin finansal yapısı hakkında fazla bilgiye sahip olmadıkları gibi yaratılan karlılık havasından pay almak istiyorlardı. Aynı yıl ülke genelinde ise enflasyondaki artışa karşılık faiz oranları yükseliyordu ve bu durum, borcu olan tüm işletmeler gibi Polly Peck’i de etkilemiştir (The Guardian, 2010c).

Skandal, 1990’ların başında mali tutarsızlıkların ortaya çıkmasıyla patlak vermiştir. Polly Peck’in sahte finansal raporlamaya karıştığı, karları şişirdiği ve piyasa konumunu korumak için borçları gizlediği ortaya çıkmıştır. Başlangıçta Nadir, Polly Peck’i FTSE 100’den çıkarıp özel mülkiyete geri almaya karar verip ve hisse geri alımı yapacağını duyurmuştur. Sonrasında ise bu kararından vazgeçmiştir. Bu vazgeçiş, Polly Peck’in yaklaşık 100 banka alacaklısıyla olan ilişkisi üzerinde baskı oluşturmuştur ve bankalar kredilerinin teminatı olarak tuttıkları şirket hisselerini elden çıkarmaya başlamışlardır. Borsa ise bu gelişmeye kitlesel bir satış dalgası ile cevap vermiştir (Toms, 2019: 490).

Düşen hisse senedi fiyatı ile mağdur edilen yatırımcılara karşılık yönetimin sahip olduğu olağanüstü zenginlik, şirketin kârlarının kaynağı ve kurumsal yapısı hakkında daha fazla soru sorulmasına yol açmıştır. Bu sorulara Polly Peck’in hisse senedi fiyatının manipüle edildiğine dair söylentiler de eklenince, İngiltere Ağır Dolandırıcılık Ofisi (SFO)’nin de dâhil olduğu kamu yetkililerinin ilgisi şirkete çekilmiştir. SFO, Nadir ailesinin vakıflarını yöneten şirket South Audley Management’a baskın düzenlemiştir. Ertesi gün, söylentiler ve spekülasyonlar arasında, PPI’nin hisse senedi fiyatı düşmüştür. Yaptıkları yatırımdan 1.000 kattan fazla getiri elde eden yatırımcıların çok azı hisselerini satabilmişlerdir. Ekim 1990’da tasfiyeye zorlandığında, küresel bir ticaret konglomerası⁴ olan Polly Peck International’ın, 1,3 milyar £

4 Konglomera, tek bir şirketler grubunda farklı iş faaliyetleri yürüten iki veya daha fazla şirketin birleşimidir ve genellikle bir ana şirket ve birden çok iştiraktan oluşur. Çok sektörlü konglomeralar genellikle büyük ve çok ulusludur (<https://support.ecovadis.com/hc/tr>).

tutarında borcu bulunmaktaydı. Aynı yıl sonuna kadar Nadir tutuklanmış, hırsızlık ve sahte muhasebe ile suçlanmıştır (BBC, 2012b; The Guardian, 2010c).

3.3. Skandalın Hukuki Süreci

SFO, başlangıçta Nadir'i içeriden bilgi ticareti iddiası ile soruşturmaya başlamıştır. Ancak daha sonra bu iddia yerine, Ağustos 1987'den itibaren Asil Nadir'in kendisine yakın şirket çalışanlarının yardımıyla 50'den fazla transfer kullanarak yaklaşık 150 milyon £ çaldığı iddiası ile mahkeme süreci başlamıştır. Savcılar, 13 örnek suçlamadaki 34 milyon £'lik nakit paranın Londra'dan başta İsviçre ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne transfer edildiğini, diğer kısmın ise şirket hisselerini alarak borsa değerini korumak, Nadir'in sahibi olduğu ya da kontrol ettiği veya Nadir Aile Vakfı'nın bir parçası olan şirketlere kredi verebilmek için kullanıldığını tespit etmiştir. Nihayetinde bunun Nadir'in kendisi, ailesi veya yakın arkadaşları tarafından kontrol edilen şirketler veya vakıflar kullanılarak kendi kişisel çıkarları için kullanıldığı iddia edilmiş ve Asil Nadir'de, transferlerin kendi talimatı ile yapıldığını kabul etmiştir (BBC, 2012b).

PPP'den yapılan transferlerin tam kapsamının 380 milyon £'i aştığı tahmin edilmesine rağmen iddianamede bu tutar yaklaşık 33,1 milyon £ ve 2,5 milyon ABD doları olarak yer almıştır. Savcılık, PPP'ye ait paranın şirket faaliyetleri dışında kullanmak için banka hesaplarından Kuzey Kıbrıs'taki PPP'nin yan kuruluşu olan Unipac Packaging Industries'in hesabına yatırıldığı, oradan da Nadir'e ait Kıbrıs Sanayi Bankası'nda (IBK) ve Impexbank isimli iki bankaya aktarıldığını iddia etmiştir. 1991'de IBK kayıtlarını incelemek için Kuzey Kıbrıs'ı ziyaret eden soruşturmacılara, incelemek istedikleri kayıtlara erişim izni verilmemiştir. Bu nedenle iddia kayıtlarla doğrulanamamıştır.

SFO soruşturmasının 1990 yılı Ağustos ayında başlaması ile Asil Nadir, ilk olarak o yılın Eylül ayında sorgulanmıştır. 15 Aralık 1990 tarihinde aleyhine 18 hırsızlık suçu ileri sürülmüştür. Kasım 1991'de ise bu suçlamaların sayısı 76'ya ulaşmıştır. 1992 yılının Haziran ayında ise suçlarının sayısı 76'dan 30'a düşürülmüş ve 1993 yılı Eylül ayında yargılanmasına karar verilmiştir. Ancak yargılama başlamadan Asil Nadir, Fransa üzerinden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne kaçmıştır.

Skandalın patlak verdiği tarihten itibaren kendisine tuzak kurulduğunu, adil bir sorgulama sürecinden geçmediğini, hak etmediği uzun bir hapis cezası ile cezalandırılma ihtimali nedeniyle Kıbrıs'a kaçtığını öne süren Asil Nadir, 2010 yılında verdiği bir röportajda, suçlamalara itiraz etmek için İngiltere'ye geri dönmek istediğini açıklamıştır. 26 Ağustos 2010'da

İngiltere'ye gelerek, Merkez Ceza Mahkemesi'nde yargıç karşısına çıkmış ve yargılanmak üzere seyahat belgelerinin teslimi, bir polis karakoluna haftalık raporlama ve gece sokağa çıkma kısıtlamaları, 250.000 £ kefalet gibi koşullar içeren bir anlaşma ile serbest bırakılmıştır.

Duruşma 23 Ocak 2012'de başlamıştır. Karmaşık bir yargılama sürecinin ardından Asil Nadir'in Polly Peck International Plc'ye şirketin uğradığı kayıplara ilişkin 5 milyon £ tazminat ödemesi emredilmiştir. Asil Nadir, Polly Peck International Plc'den yaklaşık 29 milyon £ (28,6 milyon £ ve 500.000 ABD doları) tutarında on hırsızlık suçundan hüküm giymiştir. SFO'nun PPI'dan çalındığını iddia ettiği toplam tutar ise 146 milyon £ ve 6,4 milyon ABD doları olarak belirlenmiştir. 22 Ağustos 2012'de on yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Asil Nadir'in talebi ile 21 Nisan 2016 tarihinde Türkiye'ye iade edilmiş orada bir gece cezaevinde kaldıktan sonra tahliye edilmiştir (SFO, 2012; The Guardian, 2010a; BBC, 2010; BBC, 2012a; BBC, 2012b; BBC, 2012c)

3.4. Skandalın Ortaya Çıkardıkları ve Yarattığı Etkiler

Polly Peck'in çöküşü özellikle şirket sahipleri ve çalışanları tarafından gerçekleştirilen dolandırıcılığın, çeşitli manipülasyonlar içerdiğinin ve birbiri ile ilişkili bir dizi işlemin arkasına gizlenerek tespitinin zorlaştığının ispatı olmuştur. Skandalın ortaya çıkmasının ardından şirketin mali yapısı, karmaşık bir offshore şirket ve organizasyon ağı olarak tanımlanmıştır (The Guardian, 2012).

Polly Peck vakası, muhasebe manipülasyonlarının aşırı büyümeden kaynaklanan zayıf finansal performansı gizlediğini göstermiştir. Yöneticiler, uluslararası iştirakler arasında yetki alanlarını kullanarak varlık ve yükümlülükler arasında transferleri kolaylıkla yapabilmektedirler. Bu kolaylık, işlemlerin denetimini zayıflatırken, denetçiyi üst düzey yönetimin açıklamalarına mecbur bırakmaktadır (Gwilliam ve Jackson, 2011: 398). Polly Peck skandalının ardından 2002 yılında, PPI grubun denetim faaliyetlerini yürüten Stoy Hayward ve Erdal & Co firmaları para cezasına çarptırılmışlardır.

Soruşturma sürecinde ortaya konulan bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Asil Nadir'in otokratik bir yönetim sergilediği, hem başkan hem de genel müdür olarak yetkiyi elinde bulundurduğu görülmektedir. Başka bir yöneticiden karşı imza gerektirmeden parayı hareket ettirme yetkisine dayanarak da yönetim kurulunun onayı olmaksızın PPI'nın şirket hesaplarından istediği tutarda parayı istediği yere transfer edebilmiştir. Bu transferleri, kendisi veya ailesi adına yatırım yapmak için kullanmıştır. Bu finansal hareketleri

gerçekleştirmede ise çoğunlukla kendi özel ve aile çıkarlarını yönetmek için kurulmuş bir şirket olan “South Audley Management (SAM)”ı ve iki yöneticisini kullanmıştır (<https://www.sfo.gov.uk>). Kümülatif nakit çıkışları bankalara olan yükümlülüklerin yerine getirilmesini aksatıncaya kadar, herhangi bir soru ve itiraz olmadan para transferleri devam etmiştir. 1990 yılında belki de ilk defa yönetim kurulu, Kuzey Kıbrıs’a transfer edilen para konusunda rahatsız olup, paranın iade edilmesini Asil Nadir’den istemiş, ancak onun tarafından bu istek ret edilmiştir (Wearing ve Wearing, 2005).

Skandal sonrası yapılan incelemelerde ortaya konulan bilgilerden biri de, PPI’nın varlıklarının bir kısmının gizlice Asil Nadir’e devir edildiğidir. Bu bilgi, para transferinin yanında varlık transferinin de Nadir tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir. Olası bir varlık transferinin, şirketin ofislerinde bulunan değeri yaklaşık 6 milyon Sterlini bulan çok sayıdaki antikalar üzerinden de gerçekleştirildiği söylenebilir. Çünkü inceleme ve bağımsız denetim sürecinin sonunda şirkette bulunan antikaların değerinin yaklaşık 2,5-3 milyon Sterlin olduğu belirtilmiştir (BBC, 2012c; Yaşam Öyküsü, 2024). Asil Nadir’in ilk eşi Ayşegül Tecimer’in 1997 yılında Türkiye’de tarihi eser kaçaklığından 4,5 yıl hapis cezası alması ise “bir tesadüf olabilir mi?” sorusunu akla getirmektedir.

Polly Peck vakasında tüm yaşananlar, yatırımcılar ve çalışanlar için önemli finansal kayıplara yol açmıştır. Bu kayıplar, İngiltere’de kurumsal yönetim uygulamalarının ve düzenleyici çerçevelerin yeniden değerlendirilmesi ihtiyacını gündeme getirmiştir. Kurumsal operasyonların ve denetimin daha katı gözetim ve şeffaflık içinde yürütülmesi gereğini ortaya koymuştur.

Polly Peck’in çöküşünün ardından, muhasebe kurallarını sıkılaştırmak amacıyla yeni bir Muhasebe Standartları Kurulu kurulmuştur. 1992 yılında hazırlanan Cadbury Raporu ile de kurumsal yönetimde uygulama kodifikasyonu süreci başlamıştır. Süreç, 2003 yılında, kendi kendini düzenleyen ilkelerden oluşan Birleşik Kanun’un oluşturulmasıyla tamamlanmıştır (Toms, 2017: 366).

4. Sonuç ve Öneriler

İşletme faaliyetlerinin gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde genişleyip büyümesi, doğal olarak birçok riski beraberinde getirmektedir. Şirket içi ve dışı kaynaklardan doğabilecek riskler, şirketlerde zayıflıklara neden olabilmektedir. Bu zayıflıklar şirketleri finansal yönden sıkıntıya sokabilmekte hatta çalışmanın konusunu oluşturan Polly Peck vakasında olduğu gibi iflasa ve nihayetinde feshe neden olmaktadır. Sadece bir şirketin yaşadığı bir olay gibi gözükmesine rağmen şirketle ilgili çalışan, devlet, satıcılar, müşteriler,

denetimi yürüten şirketler, şirketin hissesine sahip yatırımcılar vb. birçok paydaş da bu olumsuzluklardan etkilenmektedir. Dolayısıyla şirketi zayıflatan tüm unsurların önceden tespit edilip, çözümlerinin geliştirilmesi önemlidir. Çözümlerin sadece şirket içinde geliştirilmeye çalışılması yeterli olmayacaktır. Düzenleyici otoritelerin de bu çözümlerin içinde olması zorunludur.

Polly Peck, 1980-1990 yılları arasında İngiltere'nin en hızlı büyüyen şirketlerden biri görülmüştür. Bu büyüme, üstlenilen finansal riski de artıran, sektör çeşitlendirmesi içeren agresif satın almalara dayanan genişleme stratejisi ile gerçekleştirilmiştir. Şirketin piyasa fiyatı 1970 yılından 1990 yılına gelindiğinde yaklaşık 1000 kat artmış ve yatırımcısını mutlu etmiştir. Yatırımcılar, bu dönemde şirketin artan borcundan daha çok yapılan satın alma ve devir almalara odaklanmışlar, kârın ve satışların gerçek durumunu ne kadarını yansıttığını ise önemsememişlerdir. Bu iyimser tablo içerisinde 1990 yılında gelen çöküş ise, şirketin paydaşları için uyarıcı bir son olmuştur.

Polly Peck davası, iş hırsının etik sorumlulukla bir arada ele alınması gereğini vurgulayan bir skandaldır. Özellikle şirket içinden gelen kişisel suistimalin, şirketin çöküşüne kadar gidebilecek olumsuz etkileri, kurumsal yönetimin önemini vurgulamaktadır. Bu vakada zayıf kurumsal yönetim, kontrolsüz yürütme gücü ile birleşmiş, şirketin milyonlarca sterlin değerindeki varlığı Asil Nadir tarafından transfer edilirken; kamu otoriteleri de dâhil olmak üzere şirketin paydaşları tarafından fark edilememiştir.

Polly Peck vakasında işlenen beyaz yaka suçu, dolandırıcılık olarak ifade edilmiştir. Bir finansal suistimal olan bu suçun sebebi ne olursa olsun şirketlerde gerçekleşmesini önlemek ve paydaşların çıkarlarını korumak için öncelikle muhasebe standartları gibi kapsamlı düzenlemelere, düzenleyici ve denetleyici kuruluşlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak bunlar yeterli değildir. Bunlarla beraber işletme yöneticilerinin ve çalışanlarının faaliyet ve davranışlarının da etik hale getirilmesi ve özdenetim iradesine sahip olmaları da gereklidir. Ardından şirketin kurumsal yönetim ilkeleri belirlenmeli ve tüm çalışanların ona uyması sağlanmalıdır (Ünal ve Çelikkol, 2019: 42). Muhasebe standartlarının reformu, muhasebe manipülasyonu fırsatını kısıtlayacak ve kurumsal yönetimi iyileştirmek ise Nadir gibi aşırı güçlü yöneticilerin aşırılıklarını dizginleyecektir (Toms, 2019: 491).

PollyPeckgibiyaşananfinansalskandallar genelolarakdeğerlendirildiğinde, dikkat çeken hususları ve tavsiyeleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- Şirket içinde iç kontrol ve denetime yönelik mekanizmalar kurulmalıdır. İlgili iş tanımları, işleyiş prosedürleri açık bir ifade ile ortaya konulmalı, işleyişe ilişkin tüm süreçlerin kaydı oluşturulmalı yani şirkete yönelik

bir yönetim bilgi sistemi kurulmalıdır. Şirket içinde tüm çalışanların bu sisteme uyumu sağlanmalıdır.

- Yönetim bilgi sistemi içerisinde raporlama yapısı kurulmalıdır. Raporlamaların zamanında ve ilgili tüm bilgileri içerecek şekilde düzenlenmesi sağlanmalıdır.
- İş tanımları ile yetki ve sorumluluklar doğru bir şekilde dağıtılmalıdır. Yapılan işin niteliğine uygun bilgi ve donanımına sahip kişilerden ekipler oluşturulmalıdır. Özellikle iç kontrol, denetim, risk yönetimi gibi birimlerde çalışan ekiplerin yapılan işin niteliğine uygun bilgi birikimine ve teknoloji, bilgi sistemi vb. araçları kullanım yetisine sahip olmaları önemlidir.
- Şirket içinde Yönetici kademesinde çalışanları da kapsayacak şekilde işe yönelik gözetim mekanizmaları kurulmalıdır. Yöneticilerin aynı zamanda hissedar olduğu yapılarda bu husus daha önemlidir.
- Özellikle gerçekleştirilen finansal işlemlere yönelik yapılan kayıtların kontrolünde deneyim ve bilgi sahibi çalışanlardan oluşan bağımlı denetçiler kadar bağımsız denetçilerden de yararlanılmalıdır. Ancak işlem detaylarının anlaşılabilmesi için denetçilerin de işlemi yapanlar kadar deneyimli ve bilgili olması önemlidir. Özellikle muhasebe kaynaklı hilelerin ortaya çıkarılmasında bu önemlidir.
- İşletme içinde kurumsal yönetime yönelik uygulamaların yürütülmesi önemlidir. Özellikle satın alma, devir gibi yöntemlerle yeni şirketleri bünyesine alan şirketlerin, bu şirketlere de sahip olduğu ilkeleri aktarması ve sistemine dâhil etmesi büyümeden kaynaklı risklerini azaltacaktır.
- Şirketlere finansman imkânı sağlayan kurumların da kredi politikalarını olası risklere karşı düzenlemeleri, alınan özellikle uzun vadeye yayılmış, büyük tutarlı ve tekrarlayan borçlanmalar için kredi değerlendirme ve onay mekanizmalarını büyük bir titizlikle kurmalıdırlar.
- Şirket, şirkete borç verenler, şirketi denetleyenler arasında yaşanabilecek, resmi olmayan bir işbirliğine karşılık kamu otoritesi de muhasebe standartlarının uygulanması ve finansal kayıtlar konusunda ilgili yasal düzenlemeleri iş hayatında yaşanan gelişmelere uygun hale getirmeli ve denetimi ihmal etmemelidir.
- Yasa düzenleyiciler, iyi bir piyasa ve yasal iş ortamını aktif olarak teşvik etmeli, kurumsal yönergeleri şekillendirmeli ve çıkarıcı yönetsel gücü kısıtlamalıdır.

Kaynakça

- Aktan, Ç. C. (2013). Kurumsal Şirket Yönetimi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 5(1), 150-191.
- Altunal, I., & Kurnaz, N. (2019). Örgütsel Etik İklim ve Muhasebe Manipülasyonu. Önder, Ş., Sezici, E., (Ed.), *Güncel Konular Işığında Etik Seçme Yazıları*; (ss.237-251) içinde. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Atmaca, M. ve Terzi, S. (2012). *Adli Muhasebe*. İstanbul: Yayılım Yayıncılık.
- Aygün, D. (2013). Yaratıcı Muhasebe Stratejileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(2), 49-69.
- Bayırlı, R. (2006). *Yaratıcı Muhasebe, Etik, Firma Değeri ve Örnek Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BBC, (2010). 15.08.2024 tarihinde <https://www.bbc.com/news/uk-10807761> adresinden erişilmiştir.
- BBC, (2012a). 15.08.2024 tarihinde <https://www.bbc.com/news/uk-16686197> adresinden erişilmiştir.
- BBC, (2012b). 15.08.2024 tarihinde <https://www.bbc.com/news/uk-19161940> adresinden erişilmiştir.
- BBC, (2012c). 15.08.2024 tarihinde <https://www.bbc.com/news/uk-19352531> adresinden erişilmiştir.
- Blay's Office, (2024). 24.07.2024 tarihinde <https://www.blaysoffice.com/tr/beyaz-yaka-suclari/>
- Bologna, J. (1993). *Handbook on Corporate Fraud*. USA: ButterworthHeinemann Publishing Inc. (1-5)
- Çipil, M. (2013). *Yeni Sigortacılık Mevzuatı ve Türk Ticaret Kanunu İle Uyumlu Risk Yönetimi ve Sigortacılık*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dechow, P. Sloan, R. & Sweeney, A. (1996). Causes and Consequences of Earnings Manipulation: An Analysis of Firms Subject to Enforcement Actions by The SEC. *Contemporary Accounting Research*, 13(1), 1-36.
- Ecovadis, (2024). 24.07.2024 tarihinde <https://support.ecovadis.com/hc/tr> adresinden erişilmiştir.
- Erbuğa, G. S. (2020). Durumsal Suç Önleme Yaklaşımı Çerçevesinde Beyaz Yakalı Suçların Önlenmesi. *İzmir İktisat Dergisi*, 35(3), 593-609.
- Gwilliam, D., & Jackson, R. H. (2011). Creative Accounting - The UK Experience. Jones, M., (Ed.) *Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals*, (pp.379-406) in. Chichester: John Wiley & Sons.
- FTSE Russel, (2024). FTSE 100 – Historic Additions and Deletions. 15.08.2024 tarihinde https://www.lseg.com/content/dam/ftse-russell/en_us/documents/policy-documents/ftse-100-constituent-history.pdf adresinden erişilmiştir.

- GOV.UK, (2024). 24.07.2024 tarihinde adresinden erişilmiştir.
- Hürriyet Gazetesi, (2016). 15.08.2024 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/asil-nadir-turkiyeye-iade-cdildi-40092607> adresinden erişilmiştir.
- Hürriyet Gazetesi, (2021). 15.08.2024 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/magazin/asil-nadir-kimdir> adresinden erişilmiştir.
- Liztregenza, (2015). The Polly Peck Touch. 20.08.2024 tarihinde adresinden erişilmiştir.
- MBT, (2024). 24.07.2024 tarihinde <https://muhasebabilenler.com/muhasebe-manipulasyonu/> adresinden erişilmiştir.
- Milliyet Gazetesi, (2024). 15.08.2024 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/haberleri/asil-nadir> adresinden erişilmiştir.
- OECD, 2024. 18.07.2024 tarihinde <https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/corporate-governance.html> adresinden erişilmiştir.
- Resmi Gazete, (2014). 03.01.2014 tarih, 28871 sayılı Resmi Gazete. 20.07.2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/01/20140103.htm> adresinden erişilmiştir.
- Rezaee, Z. (2004). Corporate Governance Role in Financial Reporting, Research in Accounting Regulation, 17, 107-149.
- Sarıkaya, O. (2021). Örgütlerde “Beyaz Yaka Suçları”: Mevcut Alanyazın Kapsamında Bir Değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(4), 1468-1476.
- SFO, (2012). 24.07.2024 tarihinde <https://www.sfo.gov.uk/2012/08/22/asil-nadir-found-guilty/> adresinden erişilmiştir.
- Sözcü Gazetesi, (2016). 15.08.2024 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/asil-nadir-serbest-birakildi-wp1197694> adresinden erişilmiştir.
- Stolowy, H., & Breton, G. (2004). Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework. *Review of Accounting and Finance*, 3(1), 5-92.
- Sun S. & Xiao, X. (2024). Delegation of Management Authority and The Level of Corporate Risk Disclosure. *Finance Research Letters*, 63, 105284.
- Sutherland, E. H. (1949). *White Collar Crime*. New York: The Dryden Press.
- Şeker, S. E. (2024). 03.08.2024 tarihinde <https://mis.sadievrenseker.com/2015/04/vekalet-teorisi-ve-temsil-maliyeti-agency-theory-and-agent-cost/> adresinden erişilmiştir.
- The Guardian, (2010a). 15.08.2024 tarihinde <https://www.theguardian.com/business/2010/aug/26/asil-nadir-return-to-uk> adresinden erişilmiştir.
- The Guardian, (2010b). 15.08.2024 tarihinde <https://www.theguardian.com/business/2010/aug/26/asil-nadir-arrives-fraud-charges> adresinden erişilmiştir.

- The Guardian, (2010c). 15.08.2024 tarihinde <https://www.theguardian.com/business/2010/aug/26/asil-nadir-background> adresinden erişilmiştir.
- The Guardian, (2012).15.08.2024 tarihinde <https://www.theguardian.com/business/2012/aug/22/polly-peck-asil-nadir-analysis> adresinden erişilmiştir.
- Toms, S. (2017). Fraud and Financial Scandals. Wilson, J.F, Toms, S., de Jong, A., and Buchnea E., (Ed.) *The Routledge Companion to Business History*, (pp.358-370) in. New York: Routledge.
- Toms, S. (2019). Financial Scandals: A Historical Overview. *Accounting and Business Research*, 49(5), 477-499.
- Türk, M. & Coşkun Arslan, M. (2017). Yöneticileri Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarına İten Nedenler ve Bir Şirket Örneği. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 3(3), 91-108.
- Ünal, S. & Çelikkol, H. (2019). Finans ve Etik. Önder, Ş., Sezici, E., (Ed.), *Güncel Konular Işığında Etik Seçme Yazılar*,(ss.21-44) içinde. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Varıcı, İ. & Er, B. (2013). Muhasebe Manipülasyonu ve Firma Performansı İlişkisi: İMKB Uygulaması. *Ege Akademik Bakış*, 13(1), 43-52.
- Wearing, R., & Wearing, B. (2005). *Cases in Corporate Governance*. ABD: SAGE Publications.
- Yalçın, H. (2023). Hile Üçgeni: Baskı, Fırsat ve Rasyonalizasyonun Beyaz Yalkalı Hilelerindeki Rolü ve Analizi. *Journal of Business Administration and Social Studies*, 7(2), 133-138.
- Yaşam Öyküsü, (2024). 16.08.2024 tarihinde <https://yasamoykusu.com/biyografi/aysegultecimer> adresinden erişilmiştir.
- Zhou, M., Li, K., & Chen, Z., (2021). Corporate Governance Quality and Financial Leverage: Evidence From China. *International Review of Financial Analysis*, 73, 101652.